

Карина Григорівна Шеленіна,

ад'юнкт Харківського національного університету внутрішніх справ

ОБСТАНОВКА ВБИВСТВ, УЧИНЕНИХ ЗАСУДЖЕНИМИ В МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Вивчення обстановки вбивства, вчинених засудженими в місцях позбавлення волі, є однією з важливих дій працівників правоохоронних органів, що в подальшому сприяє всебічному розслідуванню кримінального провадження.

Інформація залишається в певному просторово – часовому середовищі, яке є обстановкою вчинення вбивства. Дослідження обстановки дає змогу правоохоронцям з'ясувати окремі обставини вчинення правопорушення, зібрати відповідну доказову інформацію, а також висунути слідчі версії.

В юридичній літературі обстановку вчинення злочину розглядають як у вузькому, так і у широкому розумінні. На переконання А. В. Заніна, під обстановкою вчинення злочину слід розуміти сукупність об'єктивних умов, в яких протікає зовнішній акт злочинної поведінки [1, с. 75; 2, с. 8]. Таке поняття обстановки не достатньо розкриває сутність та значення поведінки наукової категорії.

Дещо ширшим виглядає дефініція запропонована І. М. Букаєвою. Вчена під обстановкою вчинення злочинів розуміє форму взаємозв'язку фізичного та соціального середовищ у реалізації механізму злочинів, що формує об'єктивні закономірності їх функціонування, розвиток злочинних намірів або відмови від злочинів і є відбивною системою протиправної поведінки, за закономірностями якої на основі комплексу слідів створюється ретроспективна модель злочинів у процесі її розслідування, виявляються внутрішні зв'язки, умови та причини злочинів, обумовлюються прийоми застосування криміналістичної техніки, тактики й методики розслідування [3, с. 47].

Поряд з цим, залишаються поза увагою такі складові обстановки, як місце та час злочинної події (її підготування, здійснення, приховування), їх певна періодичність учинення, протяжність у часі та просторі.

Так, Г. С. Фоміна пише, що відомості про місце, час, спосіб учинення відіграють значну роль у встановленні особи злочинця та подальшому його викритті, розкриття злочину. У сукупності

вони свідчать про «почерк» злочинця, що дозволяє зробити висновок про вчинення низки злочинних акцій однією й тією ж особою, місце проживання цієї особи, його індивідуальні особливості, звички і побудувати відповідні версії [4, с. 71]. Це пояснюється тим, що такі елементи є предметом доказування та невід'ємною частиною об'єктивної сторони кримінальних правопорушень.

Місцем вчинення вбивства засудженими в місцях позбавлення волі є обмеженим, тобто така категорія кримінальних правопорушень вчиняється, як правило, на території виправних установ в залежності від виду колонії, місця відбування покарання особам, засудженим до арешту та обмеження волі виправні установи.

Для вчинення вбивства у місцях позбавлення волі засудженим вибір місця скоєння злочину звужений. У 99,9 % вчиняється на території виправної установи. Можна допустити лише 0,1 % від загального відсотку вбивств, які скоюють засуджені знаходячись у місцях позбавлення волі. Але в такому випадку засуджений повинен мати законний дозвіл на перетинання межі території виправної установи на певний час.

Узагальнююча слідчо — судова практика дозволяє нам дійти висновку, що вбивство даної категорії скоюються засудженими на території виправних установ — дільницях (30 %), кімнатах для побачення (2 %), на прогулянці (10 %), у їдальні (1 %), на господарському дворі (20 %), медичної частини (0,9 %), на контрагентському об'єкті (22 %).

Істотне значення для розкриття вбивства має також час його вчинення. Його встановлення може визначити саму можливість учинення злочину певною особою в певні години дня чи ночі. Зокрема, типовими питаннями, що вирішуються слідчим, є такі: період часу, за який особа могла вчинити злочин; наявність певних професійних здібностей злочинця; неправдивість заяви про алібі; використання злочинцем транспорту і місце його проживання [5, с. 116–120].

У юридичній літературі час вчинення злочину розуміється в широкому значенні й може характеризуватися природними (пори року, нічний або денний час доби тощо), фізичними або астрономічними (години, хвилини, секунди), календарними (день тижня, число, місяць, рік), соціальними чинниками (вихідні, робочі, свя-

ткові дні, фінансово – економічна криза, розклад відбування покарання та інші) тощо.

Отже, час вчинення злочину – це певний відрізок (проміжок) часу, протягом якого відбувається суспільно – небезпечне діяння і настають суспільно – небезпечні наслідки. Звичайно засуджений обирає час, коли немає свідків, коли потерпілий не відчуває загрозу своєму життю та здоров'ю або засуджений застає його зненацька, нерідко це вечірній або нічний час.

Результати вивчення слідчої практики свідчать про те, що вбивства засудженими в місцях позбавлення волі вчиняються у нічний проміжок часу – 65 %; у вечірній – 10 %; у денний – 20 %; у ранковий – 5 %.

Викладений матеріал надає можливість дійти до таких висновків. Елемент криміналістичної характеристики такий як обстановка, місце та час вчинення вбивства засудженими в місцях позбавлення волі мають велике значення для розслідування такої категорії кримінальних правопорушень.

Обстановка вчинення вбивства засудженими в місцях позбавлення волі – це система чинників зовнішнього середовища, що характеризують місце, час та умови вчинення вбивства злочинцем. Використовуючи інформацію про обстановку вчинення вказаного злочину та її взаємозв'язки з іншими елементами криміналістичної характеристики, можна висунути слідчі версії і передбачити слідчі ситуації на наступних стадіях розслідування, що і визначає вихідні позиції саме при розслідуванні.

Місце вбивства, яке вчиняється засудженим, є специфічним, але в той же час і обмеженим. Процес підготовки, реалізації злочинного наміру, приховування злочину відбувається на обмеженій території – виправної колонії. Але в деяких випадках злочин може бути скоєно і за межами території, якщо у засудженого є законний дозвіл залишення виправної установи на певний час.

Не менш важливим встановлення проміжок часу приготування, вчинення, приховування злочину, що надасть змогу визначити саму можливість учинення злочину певною особою в певні години дня чи ночі.

Список бібліографічних посилань

1. Якимов И. Н. Криминалистика. Уголовная тактика. М., 1929. 496 с.

2. Занин А. В. Проблемы расследования и предупреждение выпуска недоброкачественной и некомплексной продукции : дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 1981. 201 с.

3. Букаева И. Н. Обстановка совершения преступления, получение и использование информации о ней при расследовании уголовных дел : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Тюмень, 2006. 222 с.

4. Фомина А. С. Глава IV. Расследование убийств, совершаемых по сексуальным мотивам // Расследование преступлений против личности : учеб. пособие / под ред. О. Я. Баева. Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1998. С. 71.

5. Викторова Л. Н. Фактор времени в методике расследования // Методика расследования преступлений (общие положения) : материалы науч.-практ. конф. М., 1976. С. 116–120.

Одержано 17.04.2019

★

УДК 343.13

Вадим Іванович Шестаков,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ЩОДО СУБ'ЄКТІВ ПІДГОТОВЧОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Перебудова кримінального процесу України відповідно до передових європейських стандартів вимагає удосконалення підходів до багатьох правових інститутів. У зв'язку з цим виникають певні проблеми, які потребують теоретичного узагальнення і практичного втілення. Однією з таких проблем є необхідність подальшого врегулювання кримінальних процесуальних відносин у стадії підготовчого судового провадження, зокрема встановлення чіткого кола суб'єктів цієї стадії та їхнього процесуального статусу. Уточнення їх переліку сприятиме розвитку шляхів удосконалення механізму захисту прав, свобод та законних інтересів особи у кримінальному провадженні.

Відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства до числа учасників підготовчого судового провадження віднесено прокурора, обвинуваченого, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної осо-